

KOHTUOTSUS

EESTI VABARIIGI NIMEL

Kohus	Tallinna Halduskohus
Kohtunik	Reelika Lind
Otsuse tegemise aeg ja koht	18. juuli 2025, Tallinn
Haldusaja number	3-24-439
Haldusasi	Varro Vooglaiu ja Markus Järvi kaebus Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjoni 15.01.2024 ettekirjutuste nr 112 ja 113 tühistamiseks
Menetlusosalised	Kaebajad – Varro Vooglaid ja Markus Järvi, volitatud esindaja Henno Nurmsalu Vastustaja – Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon, seaduslik esindaja Liisa Oviir ja volitatud esindaja Tuuliki Lorvi
Asja läbivaatamine	06.01.2025 kohtuistungil ja kirjalikus menetluses

RESOLUTSIOON

- Jätta Varro Vooglaiu ja Markus Järvi kaebus rahuldamata.**
- Jätta menetlusosaliste menetluskulud nende enda kanda.**
- Tühistada Tallinna Halduskohtu 01.03.2024 määrusega kohaldatud esialgne õiguskaitse.**

EDASIKAEBAMISE KORD JA SELGITUSED

Otsuse peale võib esitada apellatsioonkaebuse Tallinna Ringkonnakohtule 30 päeva jooksul otsuse avalikult teatavakstegemisest arvates, s.o hiljemalt 18.08.2025 (halduskohtumenetluse seadustiku (HKMS) § 181 lg 1).

Vastuseks teise menetlusosalise poolt esitatud apellatsioonkaebusele võib esitada vastuapellatsioonkaebuse 14 päeva jooksul apellatsioonkaebuse menetlusosalisele kättetoimetamisest arvates või ülejäänud apellatsioonitähtaja jooksul, kui see on pikem kui 14 päeva (HKMS § 184).

Esialgse õiguskaitse tühistamine jõustub koos kohtuotsusega (HKMS § 253 lg 3).

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon (vastustaja) kohustas **15.01.2024 ettekirjutusega nr 112** (nr 31-3/23-20/1) Markus Järvit ja **15.01.2024 ettekirjutusega nr 113** (nr 31-3/23-21/1) Varro Vooglaidu (koos kaebajad) tagastama keelatud annetuse summas 5496,53 eurot SA-le Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks (SAPTK), esitama Eesti Konservatiivse Rahvaerakonnale (ERKE) taotluse ja andmed 2023. a Riigikogu valimiskampaania aruande

korrigeerimiseks ettekirjutuse summas ning esitama vastustajale tõendid nimetatud kohustuste täitmise kohta. Ettekirjutused tuli täita 30 päeva jooksul kättetoimetamisest arvates. Põhjustused:

1.1. SAPTK saatis Saaremaa, Hiiumaa ja Läänemaa elanike postkastidesse nädal enne Riigikogu 2023. a valimisi flaierid (dtl 21–23), milles kutsuti üles mitte toetama Riigikogu valimistel erakondi nagu Sotsiaaldemokraatlik Erakond (SDE), Erakond Eesti 200 (Eesti 200) ja Eesti Reformierakond (Reformierakond), mis lubavad rünnata perekonna- ja abielukultuuri aluseid ning lüüa sõnavabadust. Flaieritel olid EKRE nimekirjas kandideerinud kaebajate nimed ning flaieritel väljendatud seisukohad ühtivad EKRE seisukohtadega. Flaieritel kajastatud sõnum on selgelt EKRE poolt hääletamisele kallutamine ja erakonnale eelise andmine, seega on flaierite näol tegemist kaebajate valimiskampaaniaga. Sihtasutusel ei ole keelatud oma seisukohti levitada, küll aga on antud olukorras seda teinud valimistel kandideerinud kandidaadid vahetult enne valimisi, kasutades selleks sihtasutuse vahendeid. Flaierite jagamist SAPTK-i põhikirjaliste eesmärkide esiletõstmiseks ei saa pidada antud situatsioonis reklaami põhiliseks eesmärgiks, vaid selleks on flaieril kujutatud isikute kui kandidaatide eksponeerimine. Flaieritega mõjutati valijaid ja nende valimisotsuseid, tehes vastureklaami erakondadele, kelle põhimõtted ei ühti EKRE põhimõtetega. Üleskutse hoiduda mõne erakonna või isiku poolt hääletamast on selgelt poliitiline. Oluline pole, et flaiereid levitati ringkondades, kus kaebajad ise ei kandideerinud, või ka see, et flaieritel ei kajastunud otsesõnu üleskutse valida kaebajate poolt.

1.2. Flaieritest saadav kasu võib tuleneda kaebajate positsioonist erakonna üldnimekirjas. V. Vooglaid oli 2023. a Riigikogu valimistel EKRE kandidaatide üleriigilises nimekirjas 18. kohal ja M. Järvi 20. kohal. Valija annab hääle konkreetse kandidaadi poolt, kuid ühtlasi ka erakonna poolt, kelle nimekirjas vastav kandidaat kandideerib. Ringkonnamandaatide jagamisel on olulise kaaluga ka erakonnale antud hääled ja kompensatsioonimandaatide jagamisel tulevad arvesse ainult erakonnale antud hääled. Kui erakond saab mandaadi, siis on määrava tähtsusega kandidaadi koht erakonna üleriigilises nimekirjas. 2023. a Riigikogu valimistel sai isikumandaadi 9 Riigikogu liiget, ringkonnamandaadi 66 liiget ja kompensatsioonimandaadi 26 liiget, seega on erakonnale antud hääle kaal väga oluline.

1.3. Flaieritel väljendatud SAPTK-i seisukohad ühtivad suuresti EKRE Riigikogu 2023. a valimisprogrammis väljendatuga – *kaitseme perekonda kui rahva püsimise, kasvamise ja ühiskonna alust; me ei luba perekonna – laste ema ja isa – tähenduse muutmist riigi õigusaktides*. Reklaam on tajutav valimiste konteksti arvestades kandidaatide või erakonna reklaamina valijatele, seetõttu on loodud ebavõrdne või põhjendamatu eelis teiste kandidaatide ees. Vastustaja seisukohta kinnitab ka Eesti Meediaettevõtete Liidu nõukogu poolt 14.06.2007 kinnitatud „Reklaami ja ajakirjandusliku sisu eristamise hea tava“¹, mille p 1 kohaselt käsitletakse reklaamina igasugusel kujul olevat kindla isiku poolt tellitud teavet sõnas, pildis või helis, mille eesmärgiks on veenda või mõjutada kindlat auditooriumi. Vastustaja käsitleb poliitilise reklaamina avalikult levitatavat infot erakondade, valimisliitude või üksikisikute osalemisest valimistel ja erakonna, valimisliidu või üksikisiku valimislubadusest, programmilistest seisukohtadest jm sõnavõttudest. Flaieritel väljendatud seisukohad ühtivad EKRE seisukohtadega, mille nimekirjas kaebajad kandideerisid, seega on tegemist valimisreklaamiga.

1.4. Kui erakonna nimekirjas kandideerivale isikule loovutatakse rahaliselt hinnatav hüve, on igal juhul tegemist annetusega. Antud juhul avaldati ning levitati flaiereid seal eksponeeritud kandidaatide tahtel ja nimedega. Kaebajad pole EKRE Riigikogu 2023. a valimiskampaania aruandes kulusid deklareerinud, millest võib järeldada, et nad pole reklaami eest tasunud ja nad on saanud SAPTK-ilt annetuse, mis juriidilise isiku annetuseks on keelatud ja tuleb tagastada.

¹ <https://meedialiit.ee/hea-tava-lepped/#1572471641775-750b457b-d3f8>.

1.5. Annetuse väärtus pole vastustajale täpselt teada, seetõttu peab vastustaja hindama selle harilikku ehk turuväärtust. Hiiumaal, Saaremaal ja Läänemaal on otsepostitusega (st ei ole reklaamist loobunud) postkaste kokku 66 022. Reklaamitootmisega tegelevatelt ettevõtetelt saadud hinnapakumiste järgi maksab suurusjärgus 66 000 flaieri tootmine keskmiselt 3228,88 eurot ja AS-i Eesti Post hinnakirjast lähtuvalt nende otsepostitus 7764,18 eurot. Seega kujuneb flaierite tootmise ja edastamise kogumaksumuseks 10 993,06 eurot ning ühe kaebaja kohta 5496,53 eurot.

2. Kaebajad esitasid Tallinna Halduskohtule **kaebuse** vastustaja 15.01.2024 ettekirjutuste tühistamiseks. Põhjendused:

2.1. Vastustaja rikkus ära kuulumisõigust ja põhjendamiskohustust, sest jättis ettekirjutustes kaebajate esitatud vastuväited tähelepanuta, selgitamata, miks neid ei peeta põhjendatuks.

2.2. SAPTK-i voldikute käsitlemine kaebajate valimisreklaamina on põhjendamatu. Voldikutes ei ole üleskutset hääletada kaebajate või EKRE poolt, pole mainitud, et kaebajad kandideerivad valimistel, ja volikuid ei saadetud laiali neis valimisringkondades, kus kaebajad kandideerisid. Selliselt said kampaaniamaterjalid koostatud sihiteadlikult, et neid ei saaks käsitleda kellegi valimisreklaami ja seega keelatud annetusena. Kui oluks soov teha kaebajatele või EKRE-le valimisreklaami, oleks käitunud vastupidiselt.

2.3. Vastustaja viide kaebajate positsioonile erakonna üldnimekirjas on otsitud, sest arutluskäik, nagu oleks kaebajad võinud teises ringkonnas kandideerides voldikutest kasu saada, on hüpoteetiline ja tõendamata. Kui kaebajad oleksid soovinud, et teavituskampania oleks suurendanud nende väljavaateid osutada valituks EKRE üldnimekirja kaudu, oleks voldikutes kutsutud üles toetama valimistel EKRE-t ja voldikud oleks laiali saadetud üle Eestis või vähemalt suuremas osas või suuremates valimisringkondades. Samuti oleks kaebajad seisnud hea selle eest, et saada üldnimekirjas võimalikult kõrge positsioon. Kaebajatele oli vastupidi vastumeelne osutada üldnimekirja kaudu valituks teiste poolt kogutud häältega. On tõenäoline, et kaebajad oleksid sellisel juhul kohast Riigikogus loobunud. Seda väljendati selgelt ka EKRE esimehele, kes neid kandideerima kutsus. Kuna kaebajate positsioon üldnimekirjas oli sedavõrd madal, polnud valituks osutumine üldnimekirja kaudu algusest peale tõenäoline. Seda kinnitab ka valimiste tulemus: V. Vooglaid sai ringkonnamandaadi ja M. Järvi ei osutunud valituks. Üldnimekirja kaudu osutusid valituks vaid 3 EKRE kandidaati ning üldnimekirjas oli V. Vooglaiust eespool 3 ja M. Järvist 4 kandidaati, kes mandaati ei saanud.

2.4. Flaieritel väljendatud seisukoht ei ole vaid EKRE programmis kajastuv seisukoht, vaid ka Erakond Isamaa (Isamaa) programmis on väljendatud täpselt sama vaadet – *Tugev perekond on ühiskonna alustala, mis põhineb esivanemate austamisel ja põlvkondade vahelisel lõimumisel. Abielu mehe ja naise vahel peab olema põhiseaduse kaitse all.*² Lisaks on Isamaa programmis toonitatud, et – *Isamaa väärtustab abielu ja laste kasvatamist* – ning et – *Isamaa algatab põhiseaduse täiendamise naise ja mehe vahelise abielu kui rahvuse püsijäämise tagatise õiguskaitses parandamiseks*. Seega on EKRE ja Isamaa programmides väljendatud sama seisukohta. Vastustaja pidanuks hindama, mil määral toetas SAPTK-i teavituskampania EKRE ja mil määral Isamaa üldnimekirja ning mil määral saab teavituskampaniat käsitleda kaebajate isikliku valimiskampaniana.

2.5. SAPTK-i teavituskampaniat, kus ei ole üleskutset toetada ühtki erakonda ja kutsuti vaid mitte toetama Reformierakonda, SDE-d ja Eesti 200, ei saa käsitleda automaatselt üleskutsena toetada EKRE-t või Isamaad. Täiesti võimalik, et teavituskampania tõttu jättis teatud hulk kodanikke, kes muidu plaanisid hääletada Reformierakonna, SDE või Eesti 200 poolt, endale

² <https://isamaa.ee/rk23/programm/>.

vastuvõetava erakonna puudumise tõttu üldse valimistel osalemata. Lisaks said teavituskampaaniast teatud määral kasu ka Reformierakond, SDE ja Eesti 200, sest neile valijatele, kes pooldavadki homoabieliu seadustamist ja vaenu õhutamise keelu laiendamist, toodi voldikutes nimetatud erakonnad välja just sobilike valikutena. Samuti pole hinnatud, mil määral on kasusaajateks kõik teised nimetatud erakondade nimekirjades kandideerinud isikud peale kaebajate. Seega on kaebajatelt väidetava keelatud annetuse summas 5496,53 eurot tagasinõudmine põhjendamatu.

2.6. Teavituskampaania eesmärgiks oli kaitsta SAPTK-i põhikirjalisi eesmärke, mille eest SAPTK on Eesti ühiskonnas aktiivselt ja nähtavalt seisnud juba rohkem kui 10 aastat, viies sarnaseid teavituskampaaniaid läbi ka 2015. a-l ja 2019. a-l Riigikogu valimiste eel. Nüüdseks on selge, et teavituskampaanias antud hoiatus oli asjakohane, sest võimule saades mõtestas Reformierakonna, SDE ja Eesti 200 koalitsioon ümber abieliu tähenduse Eesti kehtivates seadustes ja tõmbas vaenu õhutamise kriminaliseerimise loosungi all koomale sõna-, veendumuste- ja usuvabaduse piirid. Sarnaselt kõikidele teistele kodanikuühendustele on SAPTK-il nii teavituskampaaniaid ellu viies kui ka muul moel täielik õigus seista valimiste eelsel ajal Eesti ühiskonnas oma põhikirjaliste eesmärkide eest. Sõnavabadusõiguse kasutamise tembeldamine keelatud annetuseks kujutab lubamatut sekkumist SAPTK-i sõna- ja meelsusvabadusse.

2.7. See, et SAPTK-i poolt laialisaadetud voldikutes sisalduvale pöördumisele kirjutasid alla ühingu juhataja ja nõukogu esimehena kaebajad, on ainumõeldav. Sama tehti 2015. a ja 2019. a teavituskampaaniate voldikutes. Ka 2015. a-l püüdis vastustaja süüdistada SAPTK-i keelatud annetuse tegemises ning taotles Politsei- ja Piirivalveametilt (PPA) väärteomenetluse algatamist, kuid PPA jättis menetluse algatamata, sest ühelegi väärteokoosseisule vastavat tegu ei olnud toime pandud. Kaebajate asemel ei oleks keegi muu saanud voldikutele alla kirjutada, sest SAPTK-il puuduvad töötajad. See, et kaebajad kandideerisid valimistel, ei saanud võtta SAPTK-ilt õigust seista Riigikogu valimiste eelsel ajal oma põhikirjaliste eesmärkide kaitsel, sest Riigikogu valimised on ühiskondlik-kultuuriliste suundumuste seisukohast kõige määravama tähtsusega hetk. Kaebajad tegutsesid oma rollis SAPTK-i juhtidena, täies kampaaniat ellu viies oma tööülesandeid, mille eest makstakse neile tasu.

2.8. Vastustaja ei ole käitunud heauskselt. Kaebajad pöördusid enne Riigikogu valimisi 07.12.2022 vastustaja poole taotlusega saada erakonnaseaduses (EKS) sätestatud keelatud annetuse kohta tõlgendus, kuid vastustaja ei vastanud kaebajatele. Vastustaja kasutab EKS-i sätete väga üldist, laialivalguvat ja raskesti piiritlevat sisu selleks, et probleeme tekitada.

3. Vastustaja palus jätta kaebuse rahuldamata. Põhjendused:

3.1. See, et vastustaja ei nõustu kaebajate seisukohtadega, ei tähenda ärakuulamisõiguse rikkumist. Vastustaja teavitas kaebajaid oma seisukohtadest ja põhjendas neid. Vastustaja ei ole haldusmenetluse põhimõtteid rikkunud.

3.2. Sihtasutusel ei ole keelatud oma seisukohti levitada, küll aga on antud olukorras seda teinud valimistel kandideerinud kandidaadid vahetult enne valimisi ja kasutades selleks sihtasutuse vahendeid. Keelatud annetuse kontekstis tuleb hinnata, kas reklaami esitamise aeg, tonaalsus, eksponeeritud isikud jms asjaolusid arvestades oli tegemist kohase vahendiga teavituskampaania läbiviimiseks või mõjus reklaam sihtauditooriumile pigem isikureklaamina, nagu antud juhul. Kui kaebajad ei soovinud teha valimisreklaami ja soovisid tegeleda sihtasutuse põhikirjaliste eesmärkide levitamisega, oleks olnud võimalik flaiereid jagada valimisperioodi välisel ajal.

3.3. Kandideerivate kandidaatide nimedega flaierite jagamist vahetult enne valimisi eesmärgiga mõjutada valijaid ja seeläbi valimistulemusi on reklaamis eksponeeritud isikute läbimõeldud

tegevus ning seda olenemata asjaolust, et flaiereid ei jagatud kandidaatide kandideerimispiirkonnas. Poliitikas kogunud kandidaadil on võimalik enne kampaania tegemist selle mõju mõistlikult hinnates piisava selgusega ette näha, kas reklaam mõjub oma sisu ja ajalise konteksti poolest valimisreklaamina.

3.4. Vastustaja ei ole poliitiliselt motiveeritud, vaid on oma otsuste ja seisukohtade kujundamises erapooletu ning kohtleb kõiki erakondi võrdselt.

3.5. Vastustaja ei ole rikkunud uurimispõhimõtet. Kuna keelatud annetuse väärtus polnud vastustajale teada, pidi ta hindama selle harilikku ehk turuväärtust. Kaebajad ei ole varasemas kirjavahetuses kordagi esitanud vastuväiteid vastustaja poolt keelatud annetuse suuruse arvutamise meetodika kohta.

3.6. Riigikohus leidis otsuses asjas nr 3-3-1-50-16, et annetamisena on käsitletav tegevus, kus juriidiline isik tasub erakonna liikme eest kolmandale isikule tehtud reklaamide eest, milles kujutatakse erakonna liiget eesmärgiga mõjutada valijaid. See kohaldub ka erakonna nimekirjas kandideeriva isiku suhtes. Kaebajad on saanud SAPTK-ilt tasuta teenust, mis seisneb asjaolus, et kaebajad on saanud reklaami ilma selle eest tasu maksmata.

3.7. Kaebajate etteheide, et vastustaja ei ole algatanud menetlust EKRE ega Isamaa suhtes, ei ole asjakohane ja väljub menetluse piiridest.

KOHTU PÕHJENDUSED

4. Pooled vaidlevad selle üle, kas vaidlusaluseid voldikuid saab käsitleda kaebajatele tehtud keelatud annetusena, mis tuleb tagastada selle tegijale.

5. EKS § 12³ lg 1 järgi on annetus sama seaduse tähenduses Eesti Vabariigi kodakondsusega, Eestis alalise elamisõiguse ja pikaajalise elaniku staatusega füüsilisest isikust annetaja poolt vabatahtlikult oma vara arvelt erakonna tegevuse toetamiseks erakonnale või erakonna liikmele loovutatav rahaliselt hinnatav hüve, sealhulgas teenus, kuid välja arvatud vabatahtlik töö.

EKS § 12³ lg 2 sätestab, et annetus, mis ei vasta sama paragrahvi lg-s 1 nimetatud tingimustele, on keelatud. Eelkõige on keelatud: 2) juriidilise isiku annetus.

EKS § 12⁴ lg 1 järgi tagastab erakond võimaluse korral keelatud annetuse viivitamata selle teinud isikule. Sama paragrahvi lg 2 sätestab, et kui annetust ei ole võimalik tagastada, on erakond kohustatud kandma rahalise annetuse viivitamata riigieelarvesse.

EKS § 12¹¹ lg 1 järgi teeb Erakondade rahastamise järelevalve komisjon erakonnale, erakonna nimekirjas kandideerinud isikule, valimisliidule, valimisliidu nimekirjas kandideerinud isikule või üksikkandidaadile ettekirjutuse, kui ta: 2) on jätnud keelatud annetuse tagastamata; 3) on jätnud vastuvõetud annetuse kajastamata.

EKS § 12¹¹ lg 2 järgi kohustatakse ettekirjutusega erakonda, erakonna nimekirjas kandideerinud isikut, valimisliitu, valimisliidu nimekirjas kandideerinud isikut või üksikkandidaati: 1) esitama komisjoni määratud tähtaja jooksul nõutud dokumendid või aruanne või kõrvaldama aruandes või annetuste registris puudused; 2) kandma annetuse ühel sama seaduse § 12⁴ lg-tes 1–3 nimetatud viisil komisjoni määratud tähtpäevaks riigieelarvesse.

6. Kuigi EKS § 12³ lg 1 reguleerib erakonnale ja erakonna liikmele tehtud annetust, on ilmselt peetud silmas ka erakonna nimekirjas kandideerinud isikut, sest EKS § 12³ lg 2 ei sätesta, et sellisele isikule tehtud annetus oleks iseenesest keelatud. Kaebajad kinnitasid, et nad ei kuulu

erakonda ja kandideerisid 2023. a Riigikogu valimistel EKRE nimekirjas, seega on iseenesest kaebajatele EKS-i tingimustele vastava annetuse tegemine lubatav.

7. EKS § 12¹¹ lg 2 p 2 kohustab annetuse kandma riigieelarvesse, kuid teeb viite EKS § 12⁴ lg-tele 1–3. EKS § 12⁴ lg 1 kohustab tagastama keelatud annetuse selle teinud isikule ja sama paragrahvi lg 2 sätestab, et kui annetust ei ole võimalik tagastada, on erakond kohustatud kandma rahalise annetuse viivitamata riigieelarvesse. Riigikohus järeldas 10.11.2026 otsuses asjas nr 3-3-1-50-16 (p 12.1) viidatud norme analüüsides, et esmajärjekorras tuleb keelatud annetus tagastada selle tegijale ja kui see ei ole võimalik, nt annetuse tegija on anonüümne, tuleb annetus kanda riigieelarvesse. Praegusel juhul oli väidetava annetuse tegija teada, seega oli põhjendatud teha ettekirjutus väidetava annetuse tagastamiseks selle tegijale, mitte annetuse kandmiseks riigieelarvesse.

8. EKS § 12⁴ lg-d 1 ja 2 kohustavad erakonda keelatud annetuse tagastama või kandma selle riigieelarvesse, samas võimaldavad EKS § 12¹¹ lg-d 1 ja 2 vastustajal teha ettekirjutuse erakonna nimekirjas kandideerinud isikule. Ka selles osas leidis Riigikohus otsuses asjas nr 3-3-1-50-16 (p 12.2), et vaatamata ebaõnnestunud sõnastusele on vastustajal siiski õigus teha erakonna nimekirjas kandideerinud isikule ettekirjutus keelatud annetuse tagastamiseks. Seda kinnitab EKS § 12¹¹ lg 2¹, mis võimaldab rakendada erakonna suhtes täiendavaid sanktsioone mh siis, kui erakonna nimekirjas kandideerinud isik ei ole kandnud annetust riigieelarvesse või seda annetajale tagastanud.

9. Eeltoodust järeldeb kohus, et kuigi EKS-i normid on teatud osas ebaõnnestunult sõnastatud, võimaldasid need teha erakonna nimekirjas kandideerinud isikule ettekirjutuse keelatud annetus tagastamiseks selle tegijale ja kohustada teda parandama erakonna aruannet valimiste kulude osas.

10. Kui juriidiline isik pakub erakonnale kaupu või teenuseid tingimustel, mis ei ole samadel tingimustel kättesaadavad teistele isikutele, on tegemist keelatud annetusega EKS § 12³ lg 2 p-de 2 ja 3 mõttes. Juriidilise isiku poolt Riigikogu valimistel kandideerivat isikut toetava valimiskampaania korraldamine on rahaliselt hinnatav hüve. Sellise soodustuse andmisega võidakse mõjutada valijate eelistusi ja lõppastmes valimistulemusi. Selline rahaliselt hinnatav soodustus võib asetada ühe erakonna teiste erakondadega võrreldes soodsamasse positsiooni (vt nt Tallinna Ringkonnakohtu 29.10.2021 otsus asjas nr 3-19-874, p 15). Samad seisukohad on kohaldatavad ka erakonna nimekirjas kandideerinud isiku suhtes. Hüveks on kulud, mida kandideeriv isik enda valimiskampaania korraldamiselt kokku hoidis.

11. Vaidluse all ei ole asjaolu, et voldikute trükkimise ja laialijagamise kulud kandis SAPTK, kes on juriidiline isik. Voldikul on kirjas, et kampaaniat korraldab SAPTK. Samuti ei vaidle menetlusosalised selle üle, et tegemist on valimiste mõjutamise eesmärgil tehtud kampaaniaga. Sel põhjusel korraldati see vahetult enne 2023. a Riigikogu valimisi. Voldikutel (dtl 21–23) on kirjas kaebajate nimed ja viidatud nende rollile SAPTK juhataja ja nõukogu esimehena. Vaidluse all ei ole, et kaebajad kandideerisid neil valimistel EKRE nimekirjas Tallinnas (valimisringkondades nr 1 ja nr 3)³. Samuti ei ole vaidluse all, et vaidlusaluseid voldikuid jagati Saaremaa, Hiiumaa ja Läänemaa postkastidesse (valimisringkond nr 5)⁴, st ringkonnas, kus kaebajad ei kandideerinud. Voldikute sisust nähtuvalt ei kutsutud otsesõnu üles hääletama

³ https://rk2023.valimised.ee/et/candidates/electoral_district/1/party/11;
https://rk2023.valimised.ee/et/candidates/electoral_district/3/party/11.

⁴ https://rk2023.valimised.ee/et/candidates/electoral_district/5.

kaebajate (või EKRE või üldse kellegi) poolt, vaid kutsuti üles mitte hääletama SDE, Reformierakonna ja Eesti 200 poolt, kes lubavad rünnata perekonna- ja abielukultuuri aluseid ning lämmatada sõnavabadust.

12. Kohus nõustub vastustajaga, et voldikuid on põhjendatud käsitleda kaebajate valimiskampaniana, millega tehti üleskutse vastandumise kaudu – *ärge valige neid, valige meid*. Sisuliselt kutsuti valijaid mitte hääletama erakondade poolt, kes toetasid kaebajate arvates ebasobivaid muudatusi ühiskonnas, vaid kaebajate poolt, kelle eesmärk oli kaitsta traditsioonilist perekonda ja abielu ning sõnavabadust. Voldikutest nähtub kaebajate selge vastandumine Reformierakonnale, SDE-le ja Eesti 200-le, seega ei saanud voldikute eesmärk jääda ebaselgeks. Voldikutel toodud seisukohad kajastasid kaebajate seisukohti, mida nad on pikka aega avalikult väljendanud (peamiselt veebiportaali Objektiiv⁵ kaudu). Kaebajad on ise tunnistanud, et kampania eesmärk oli mõjutada valijaid mitte hääletama voldikutes nimetatud erakondade poolt. Samal ajal olid kaebajad avalikult teada andnud, et nad kandideerivad sel korral Riigikogu valimistel ja seda EKRE nimekirjas ning soovivad kaitsta Riigikogus oma väärtushinnanguid⁶. Oluline pole, et rohkemal või vähemal määral kattusid voldikutes väljendatud seisukohad ka EKRE või Isamaa valimislubadustega. Voldikute eesmärk oli kutsuda valijaid üles toetama kaebajate kandidatuuri, sest voldikutel toodud väärtuste kaitsmine oli kaebajate peamiseks eesmärgiks. Voldikutel olid kirjas kaebajate nimed, mis sidusid valimiskampania nendega, mitte EKRE või Isamaaga. Samuti ei ole põhjendatud lugeda reklaami Reformierakonna, SDE või Eesti 200 kasuks, sest ilmselgelt näidati neid halvustavas valguses. Pealegi ei ole näha, et tegemist oleks nende tellitud või nende nõusolekul või teadmisel tehtud reklaamiga. Seetõttu ei ole keelatud annetuse omistamine neile põhjendatud. Keelatud annetuse on praegusel juhul saanud kaebajad, kelle huvides kampania tehti.

13. Kohus nõustub vastustajaga, et voldikuid saab pidada kaebajate valimisreklaamiks vaatamata sellele, et kaebajad ei kandideerinud selles valimisringkonnas, kus voldikuid levitati. Ilmselt valitigi voldikute jagamiseks piirkond, kus kaebajad ei kandideerinud, et jätta mulje, nagu ei oleks tegemist kaebajate valimiskampania ja seega keelatud annetusega, mis tuleb tagastada. Seda, miks valiti kampania tegemiseks just konkreetne piirkond, oskavad selgitada vaid kaebajad ise (nt liiga tugevad konkurendid selles piirkonnas, kaebajate seisukohtade tutvustamise vajadus vms). Laiema valimiskampania kasuks ei otsustatud ilmselt suurema rahalise kulu tõttu. Valimisringkonnas, kus kaebajad ise kandideerisid, ei tehtud kampaniat põhjusel, et vältida keelatud annetuse tagastamise vajadust. Arvestades, et kaebajad kandideerisid Riigikokku esmakordselt, vajasis nad enda seisukohtade tutvustamiseks ja toetuse saamiseks reklaami. Ka voldikutega korraldatud vastureklaam oli reklaam kaebajate kasuks, sest konkurentide halvustamisega seati endid valijate silmis paremasse valgusesse. Riigikokku kandideerimisest EKRE nimekirjas olid kaebajad eelnevalt avalikkust meedias teavitanud. Seega pidi valijatele olema selge, et kui nad soovivad kaebajaid toetada, tuleb neil hääletada EKRE poolt, kelle nimekirja kaudu oli kaebajatel võimalus Riigikokku valituks osutada.

14. Kohus ei nõustu kaebajate seisukohaga, et nende positsioon EKRE nimekirjas oli sedavõrd madal, et see ei oleks taganud neile mandaati Riigikokku. EKRE nimekirjas kandideeris kokku

⁵ <https://objektiiv.ee/>.

⁶ Nt <https://www.postimees.ee/7643677/varro-vooglaid-ja-markus-jarvi-kandideerivad-ekre-nimekirjas-riigikokku>; <https://kuku.pleier.ee/podcast/sihik/134859?fbclid=IwAR3g-86wRmz003i5GnW1ibVj4zG5vhhMIKv7tRvB8gZkH6lPbEaL6Z5Jb8s>; <https://www.postimees.ee/7643677/varro-vooglaid-ja-markus-jarvi-kandideerivad-ekre-nimekirjas-riigikokku>; <https://www.err.ee/1608782092/markus-jarvi-ja-varro-vooglaid-kandideerivad-ekre-nimekirjas> ja <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/84962177/suur-lugu-infoajastu-ristiruutlid-kes-on-ekre-nimekirjas-riigikokku-kandideerivad-jarvi-ja-vooglaid>.

125 inimest⁷, sj V. Vooglaid oli nimekirjas 18. kohal ja M. Järvi 20. kohal⁸, järelikult üsna arvestataval positsioonil. Kompensatsioonimandaatide jagamisel omavad tähtsust erakonna kogutud häälte arv ja kandidaadi asukoht erakonna üleriigilises nimekirjas (Riigikogu valimise seaduse (RKVS) § 62 lg-d 4–7). Mida kõrgem koht on kandidaadil nimekirjas, seda suurem on tõenäosus pälvida kompensatsioonimandaat. Üldteada olevalt on EKRE populaarsus ühiskonnas järjest kasvanud – 2015. a Riigikogu valimistel saadi 7 mandaati⁹ ja 2019. a Riigikogu valimistel 19 mandaati¹⁰. Seega võisid kaebajad nii EKRE loodetavaid mandaate kui ka endi avaliku tuntust arvestades pidada EKRE kaudu Riigikokku pääsemist tõenäoliseks. EKRE sai 2023. a Riigikogu valimistel kokku 17 mandaati¹¹, sh 14 ringkonnamandaati ja 3 kompensatsioonimandaati¹². V. Vooglaid sai kokku 2509 häält¹³, mis tagas talle ringkonnamandaadi¹⁴, ja M. Järvi sai kokku 868 häält¹⁵, mille tulemusel sai ta asendusliikmeks¹⁶. Keelatud annetuse tuvastamisel ei ole oluline, milliseks osutus valimistulemus ja kas annetuse saaja sai mandaadi.

15. Kaebajate väide, et nad ei soovinud saada Riigikokku teiste kandidaatide kogutud häältega, ei ole tõsiselt võetav. Sellisel juhul ei oleks nad kandideerinud erakonna nimekirjas või oleks nende nimed paiknenud erakonna üleriigilise nimekirja alumises otsas. Pealegi osutusid kaebajad Riigikogu liikmeks ja asendusliikmeks valituks justnimelt erakonnale antud häälte tõttu. Nende endi kogutud häälte arv ei ületanud lihtkvooti, mis võimaldanuks sõltumatult erakonnast valituks osutada, st isikumandaati saada (RKVS § 62 lg-d 1 ja 2). V. Vooglaid ei ole sellele vaatamata Riigikogu kohast loobunud¹⁷.

16. Otsitud on kaebajate väide, et nad pidid lisama voldikutele oma nimed, sest vastasel korral oleks olnud tegemist anonüümse kampaaniaga, mis äratanuks umbusaldust. Voldikutel oli selgelt kirjas, et kampaaniat korraldab SAPTK, seega ei olnud tegemist anonüümse kampaaniaga. Voldikud oleks saanud ilma probleemideta vormistada ka ilma kaebajate nimesid kajastamata. Selliselt ei oleks saanud kampaaniat nendega kandidatuuriga selgelt siduda. Nimede lisamine ei olnud vältimatu, vaid kaebajate endi valik ja otsus. Ilmselt tehti seda seepärast, et kaebajad vajasisid valituks osutumiseks reklaami.

17. Iseenesest ei ole kandidaadil keelatud enda kasuks reklaami või valimiskampaaniat teha, kuid sellega seotud kulud peavad jääma tema enda või erakonna kanda. Praegusel juhul kandis voldikute trükkimise ja levitamise kulud SAPTK. Seega on tegemist keelatud annetusega EKS § 12³ lg 2 p 2 tähenduses, mis tuleb tagastada.

18. Kaebajate viide sellele, et PPA ei algatanud 2015. a-l SAPTK osas vääртеomenetlust, on asjakohatu. Vääртеokoosseisu puudumine ei tõenda, et puudub ka keelatud annetus EKS-i tähenduses. EKS-is sätestatud rikkumised ja meetmed on haldusõiguslikud ega ole seotud süüteomenetlusega. Süüteomenetluse algatamata jätmine ei võta õigust reageerida rikkumisele seaduses sätestatud haldusõiguslike meetmetega.

⁷ https://rk2023.valimised.ee/et/candidates/countrywide_list/countrywide_list.

⁸ https://rk2023.valimised.ee/et/candidates/countrywide_list/countrywide_list/party/11.

⁹ <http://rk2015.vvk.ee/elected-members.html>.

¹⁰ <https://rk2019.valimised.ee/et/election-result/elected-members.html>.

¹¹ <https://rk2023.valimised.ee/et/elected-members>.

¹² <https://rk2023.valimised.ee/et/elected-members/acquired-mandates>.

¹³ https://rk2023.valimised.ee/et/detailed-voting-result/electoral_district/1.

¹⁴ <https://rk2023.valimised.ee/et/elected-members/acquired-mandates>.

¹⁵ https://rk2023.valimised.ee/et/detailed-voting-result/electoral_district/3.

¹⁶ <https://rk2023.valimised.ee/et/elected-members/substitute-members>.

¹⁷ <https://www.riigikogu.ee/riigikogu/koosseis/riigikogu-liikmed/>.

19. Kohus ei leia, et EKS-is toodud mõisted oleksid arusaamatud ja raskesti piiritletavad. EKS-i normid on koosmõjus nende kehtestamise eesmärkide ja kohtupraktikas antud tõlgendusega piisavalt selged ning pidid olema kaebajatele piisavalt arusaadavad. Ilmselgelt oli vaidlusaluse kampaania eesmärgiks mõjutada valijaid ja seeläbi valimistulemusi kaebajate kasuks, sest kaebajate eesmärgiks oli saada Riigikokku, et seal oma väärtushinnanguid kaitsma asuda. Esmakordselt Riigikokku kandideerijatena vajasisid nad selleks valijate laiemat teavitamist enda valimislubadustest. Konkurentide halvustamine enda toetuse suurendamise eesmärgil on tavapärane võtte poliitikas. Parlamendi valimistel kandideerivate isikutena ei saanud kaebajatele jääda põhjendatud muljet, et nende nimesid kandva valimiskampaania korraldamist ei saa lugeda neile tehtud keelatud annetuseks. Keelatud ei olnud seejuures valimiskampaania korraldamine, vaid selle tasumine muu juriidilise isiku kui erakonna poolt. Tegemist ei ole ebavõrdse kohtlemisega, sest kampaania eesmärk oligi toetada kaebajate osalemist Riigikogu valimistel, mistõttu oli keelatud annetuse tagastamise nõude esitamine neile põhjendatud. Kaebajad on vastupidi olnud soodsamas olukorras võrreldes teiste kandidaatidega, kes ei ole saanud enda toetuseks valimisreklaami, mille eest nad ei ole ise pidanud maksma. Kaebajate saadud hüveks on raha, mille nad enda reklaamimiseks kokku hoidsid. Kohus ei leia, et EKS-i keelatud annetust käsitlevad normid oleksid põhiseadusevastased ja kaebajate taotlus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks jääb rahuldamata.

20. Põhjendamatu on etteheide, et vastustaja ei ole andnud kaebajatele selget definitsiooni või määratlust, mida lugeda keelatud annetuseks. Kohtupraktika näitab, et sellise lõpliku määratluse andmiseks puudub võimalus ja ka põhjus, sest uute skeemide väljamõtlemisel ollakse loominguised. Ilmselgelt ei ole võimalik kõiki skeeme ette näha ja neid defineerida. Isegi kui vastustaja oleks andnud kaebajatele mingi konkreetse määratluse, ei oleks see võtnud temalt õigust vaidlusalust olukorda keelatud annetusena käsitleda. EKS ei näe isikule ette õigust saada vastustajalt siduv eelotsus selle kohta, et tema välja mõeldud skeem on õiguspärane. Vastustaja ülesanne on tegeleda konkreetse juhtumi analüüsimisega, mitte anda teoreetilisi vastuseid hüpoteetiliste olukordade kohta.

21. Keelatud annetuse tagastamine ei ole karistus, vaid õiguspärase olukorra taastamine. Seetõttu ei ole põhjendatud kaebajate etteheide, et neid on karistatud.

22. Kaebajad seadsid kahtluse alla voldikute trükkimise ja levitamise kulud, kuid ei ole esitanud omalt poolt mingeid tõendeid tegelike kulude kohta. Arvestades, et kaebajad on SAPTK juhtorganite liikmed, on nad kursis kampaania tegelike kuludega ja neil oli võimalik vastustaja väidetavalt ebaõiged arvutused ümber lükata. Vastustajal puudus juurdepääs voldikute trükkimise ja levitamise tegelikke kulusid tõendavatele dokumentidele, seega oli tõendamiskoormus kaebajatel (HKMS § 59 lg 1). Kuna kaebajad mingeid tõendeid ei esitanud, loeb kohus vastustaja turuhinnapõhised arvutused põhjendatuks.

23. Kohus ei nõustu kaebajate seisukohaga, et nad jäeti ära kuulamata. Vastustaja on andnud kaebajatele korduvalt võimaluse oma seisukohti esitada. See, et vastustaja kaebajate argumentatsiooniga ei nõustunud, ei tähenda kaebajate ära kuulamata jätmist. Vastustaja on põhjendanud vaidlusalustes otsustes, miks on tegemist keelatud annetusega ja miks kaebajate väited ei lükka vastustaja järeldusi ümber.

24. Eeltoodud põhjendustel leiab kohus, et vaidlusalused haldusaktid on põhjendatud ja kaebus nende tühistamiseks tuleb jätta rahuldamata.

25. Kaebuse rahuldamata jätmise tõttu tuleb halduskohtu 01.03.2024 määrusega kohaldatud esialgne õiguskaitse tühistada. HKMS § 253 lg 3 kolmanda lause kohaselt jõustub esialgse õiguskaitse tühistamine koos kohtuotsusega.

26. Kuna kaebus jääb rahuldamata, jäävad menetluskulud kaebajate kanda (HKMS § 108 lg 1). Vastustaja ei ole taotlenud tema menetluskulude väljamõistmist kaebajatelt ega ole esitanud kohtule tähtaegselt tema menetluskulusid tõendavaid dokumente, seepärast jäävad tema võimalikud menetluskulud tema enda kanda (HKMS § 109 lg 1).

/allkirjastatud digitaalselt/